

Анзор А. Кураташвілі, д-р екон. наук (Грузія)

ДЕРЕГУЛЮВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ

У статті розглянуті питання правового дерегулювання економіки, що на практиці виступає однією із складових частин державного регулювання і його специфічним методом.

The article deals with the questions of legal deregulation, in practice, being one of the component parts of state regulation and their specific method.

Ключові слова: державне регулювання економіки, теорія правового дерегулювання економіки, специфічний метод державного регулювання.

Keywords: The State Regulation of Economy, The Theory of a Legal Deregulation of Economy, Specific Method of State Regulation.

Проблеми державного регулювання економіки становлять великий науковий і практичний інтерес, тому що їх вирішення має важливе значення для ефективного функціонування та розвитку суспільства і держави. Актуальність дослідження питань державного регулювання економіки значно зросла в сучасних умовах переходу до так званої ринкової економіки. Додатковим чинником в актуалізації теоретичних проблем державного регулювання економіки стала необхідність соціальної орієнтації ринкової економіки.

Світова економічна криза, яка у першому десятиріччі XXI ст. охопила всі сфери життя суспільства і набула загального характеру, багато в чому ускладнила практичну реалізацію соціальної орієнтації ринково-економічної системи.

Специфіка нашого теоретико-методологічного підходу до питань державного регулювання економіки полягає у включенні до них і проблем дерегулювання економіки як специфічного методу державного регулювання, що спрямований на ефективне здійснення трансформаційних процесів.

Насамперед необхідно з'ясувати сутність соціально орієнтованої ринкової економіки, а, отже, виявити її особливості порівняно з ринковою економікою в традиційному розумінні. Останню розглядаємо як таку, що, з одного боку, націлена на отримання максимального прибутку, з використанням різноманітних форм її ринкової організації, а, з другого боку, – в якій головна роль надається ринковим механізмам.

При цьому під ринковою економікою фактично мається на увазі загальний характер ринку – ринкових відносин та їх законів, що властиві капіталізму. Іншими словами під терміном "ринкова економіка" у сучасному розумінні фактично фігурує капіталістична ринкова економіка. За будь-якого іншого розуміння неможливо науково пояснити зміст переходу до ринкової економіки, адже ринок – ринкові відносини – і, відповідно, ринкова економіка не є характерними лише для капіталізму.

Таким чином, ринкова економіка у тому розумінні, яке реально вкладається у даний термін в сучасних умовах, на думку автора статті, має називатися економікою, що регульована переважно ринком.

Щодо соціально орієнтованої ринкової економіки, то вона передбачає необхідність, по-перше, використання різноманітних форм ринкової організації та регулюючої ролі ринкових механізмів, по-друге, правового та організаційного втручання держави при максимальному можливому збереженні свободи підприємців, по-третє, нового вирішення старої дилеми -ринкової ефективності й соціальної справедливості.

Отже, ринкова економіка – це економіка, мета якої полягає в отриманні максимального прибутку з використанням зазначених різноманітних форм і засобів, що є визначальним критерієм її сутності. На відміну від цього виду господарства соціально орієнтована ринкова економіка – це економіка, сутність якої визначається одночасним її прагненням до прибутку, як і у традиційній ринковій економіці, але й також орієнтацією на вирішення соціальних проблем, більш точно ж – соціальною орієнтацією. Досягнення максимізації прибутку – один із можливих, але не завжди ефективних засобів забезпечення сучасного типу розвитку. Ці засоби повинні бути не лише ринково, але й соціально ефективними.

Виявлення особливостей соціально орієнтованої ринкової економіки і її відмінностей від ринкової економіки в традиційному розумінні має принципове значення для вирішення проблем соціальної орієнтації ринково-економічної системи, її функціонування та розвитку.

Для практичної реалізації сутнісної природи соціально орієнтованої ринкової економіки з урахуванням специфіки її функціонування, на мій погляд, особливе значення має правове забезпечення цієї особливої ринково-економічної системи.

Принципова значимість правового забезпечення викликана тим, що соціальна орієнтація ринкової економіки передбачає орієнтацію на реалізацію інтересів народу, всіх верств населення, автоматичне стихійне здійснення якої неможливе. Тому правове забезпечення і правове регулювання є обов'язковою умовою практичної реалізації соціальної орієнтації ринкової економіки [1, с. 6].

Проте в економічній науці і в політиці державне регулювання господарства фактично протиставляється його дерегулюванню. Очевидно, коріння такого протиставлення лежать у специфічному трактуванні дерегулювання економіки як нібито відмови від державного регулювання економіки, ширше – взагалі відмови від втручання держави в економічне життя суспільства.

Неправомірність та помилковість протиставлення дерегулювання економіки її державному регулюванню очевидні в світлі таких положень.

По-перше, в умовах реального цивілізованого функціонування суспільства і держави дерегулювання економіки не може відбуватися довільно, спонтанно, тобто воно не може відбуватися без волі та діяльності держави. Економічне дерегулювання

супроводжується активним правовим та організаційним втручанням державної влади в економічне життя суспільства.

По-друге, дерегулювання лише на перший погляд означає нібито відмову від державного регулювання економіки. Насправді ж сам процес дерегулювання економіки в інституційно-правовому й організаційному плані забезпечується та регулюється власне державою. Вона забезпечує також подальше вільне функціонування та розвиток дерегульованої економіки в межах існуючих в суспільстві юридичних законів та інших правових актів.

В протилежному випадку, тобто в умовах відсутності державного правового дерегулювання економіки, реальне здійснення його візьмуть на себе кримінальні елементи, бо, як відомо, "святе місце порожнім не буває".

Проте під правовим дерегулюванням економіки автор статті розуміє не безпосереднє втручання держави в бізнес і, відповідно, не пряме втручання державної влади в конкретні економічні процеси дерегульованої економіки. Насправді йдеться про створення державою максимально сприятливих умов для ефективного функціонування дерегульованої економіки, як і економіки взагалі, в інтересах людини, суспільства, держави і людства в цілому.

В умовах цивілізованого функціонування суспільства і держави, коли ринкові відносини, як і все економічне життя суспільства, мають соціальну орієнтацію, дерегулювання економіки можна і потрібно розглядати лише як одну з найважливіших форм її державного регулювання, як специфічний метод державного економічного регулювання.

Необхідно також відзначити, що соціально орієнтована ринкова економіка відрізняється від традиційної ринкової економіки не просто соціальним спрямуванням ринкових відносин, а насамперед активним і масштабним втручанням держави у функціонування та розвиток економіки. Без регулюючої ролі держави практична реалізація національних інтересів на благо народу нездійсненна.

В сучасних умовах важко погодиться з економічною теорією А. Сміта, згідно з якою егоїстичні інтереси особи (гомо економікуса) зівпадають з суспільними, інтересами народу, а ті й інші нібито забезпечуються автоматично, внаслідок дії "невидимої руки" вільної конкуренції, законів ринку [2, с.332]. Якщо за часів А. Сміта теорія "невидимої руки" дійсно мала велике значення, то в даний час задовольнятися лише конкуренцією і сподіватися лише на дію "невидимої руки" у справі вирішення соціальних проблем суспільства глибоко помилково. По-перше, максимально можливе економічне зростання недосяжне в суспільстві без регулюючої правової та організаційної ролі держави, при збереженні, разом з тим, максимально можливої свободи суб'єктів економічної діяльності. По-друге, навіть високі економічні результати, без відповідного правового регулювання, не можуть бути автоматично трансформовані в соціальну орієнтацію, а тим більше в практичну реалізацію цієї орієнтації [3, с. 3-4].

Одночасно необхідно звернути особливу увагу і на те, що державне регулювання економіки саме по собі не може означати і не означає її соціальну орієнтацію.

Держава, в залежності від цільової спрямованості функціонування суспільно-державної системи [4], може регулювати економіку не тільки виходячи з соціальної мети, а навіть навпаки, тобто держава з неоконсервативних позицій може регулювати економіку, виходячи лише з економічної мети. В такому разі вона (держава) може фактично не враховувати необхідність соціальної орієнтації зростання та розвитку економіки.

Тому у зв'язку із судженнями про регулюючу роль держави у функціонуванні та розвитку економіки, на мій погляд, перш за все слід конкретно звернути увагу на суперечність державного регулювання і соціальної орієнтації ринкової економіки. Звідси випливає необхідність регулювання державою ринкової економіки не тільки з точки зору її економічної ефективності, але й з метою забезпечення її соціальної орієнтації.

Правове дерегулювання економіки з боку держави, як одна з складових частин і найважливіших форм її державного регулювання, в певних соціально-економічних умовах може сприяти як функціонуванню ринкової економіки з точки зору підвищення її економічної ефективності, так і практичної реалізації соціальної орієнтації ринково-економічної системи [5, с. 30-31].

Виходячи з усього вищевикладеного, приходимо до логічного висновку: дерегулювання економіки можна розглядати як регульовану свободу, що спрямована на ефективне функціонування суспільства і держави в інтересах народу.

Література:

1. Кураташвили Анзор А. Рыночная экономика и правовой фактор / Анзор А. Кураташвили. – BULLETIN "Medicine, Science, Innovation and Business New" ("Новости медицины, науки, инновации и бизнеса – голос профессионалов и бизнесменов США, СНГ и других стран мира"). – Volume 6, Number 7 (57), July. 1999. – New York, USA.
2. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М.: Соцэкгиз, 1962.
3. Кураташвили Анзор А. Социально ориентированная рыночная экономика в условиях конкуренции / Анзор А. Кураташвили. – BULLETIN "Medicine, Science, Innovation and Business New" ("Новости медицины, науки, инновации и бизнеса – голос профессионалов и бизнесменов США, СНГ и других стран мира"). – Volume 9, Number 4 (75), April 2002. – New York, USA.
4. Кураташвили Альфред А. Философия социальной цели. Принципиально новое научное направление – исходная теоретическая основа формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства (монография на грузинском, английском и русском языках) / Альфред А. Кураташвили. – Тбилиси: Международное издательство "Прогресс", 2003.
5. Кураташвили Анзор А. Социально ориентированная рыночная экономика и влияние правового фактора на ее эффективное функционирование (монография на грузинском языке) / Анзор А. Кураташвили. – Тбилиси: Международное издательство "Прогресс", 2008.